

PERSKÉ MÝTY

NÁBOŽENSTVÍ JIŽNÍ A JIHOVÝCHODNÍ ASIE

- z náboženského hlediska nejsložitější území světa:
 - pravlast 6 náboženství: **hinduismu, džinismu, buddhismu, konfuciánství, taoismu, šintoismu**
 - hostitel 2 později vzniklých náboženství: lokálně uzpůsobeného **islámu** a **křesťanství**
 - svatí muži, vědmy, mniši, jogíni, věštcí, čaroději, kněží...
 - **šamanské prvky** (černá magie, věštby, léčení za pomoci duchů, duševní lety)
 - v hinduistické tradici najdeme též prvek blízký šamanismu: útrpnou extázi „**bhakti**“ (probodávání těl železnými hřeby, chůze po rozžhaveném uhlí, lehání na střepy apod.)

ÁRJOVÉ

- v sanskrtu „urození“ (termín zavedl Friedrich Schlegel)
- původně pastevci, kteří ovládli koně a válečný vůz
 - z mírumilovných lidí se stali válečníci
 - cca 6.000 př.n.l. vynalezen **bronz** – velká část Euroasie se stala válečným územím, o něž zápasily mnohé kmeny (viz např. *Mahábhárata*), migrace mnoha etnik
 - vůdci árijských kmenů: dvojice **válečník** a „**rši**“ (věstec a pěvec hymnů), archetyp hrdinských dvojčat
- vydali se ze stepí střední Asie – u Kaspického moře se rozdělili a vytvořili 2 centra:
 - 1. vlna osídlila **Persii** (dnešní Írán a okolí): zoroatrismus
 - 2. vlna pokračovala na **indický subkontinent**: hinduismus (přejal některé prvky původních obyvatel Drávidů)

PERSIE

- území přesahující hranice dnešního **Íránu**
- dříve zvané **Persie**
 - jižně od **Kaspického moře**
 - severně od **Perského zálivu**
 - východní hranicí řeka **Indus** (za ní začínala říše Indů)
 - západní hranici tvořilo pobřeží **Středoziemního moře**

Persie cca 500 př.n.l.

IRANSKÉ ZEMĚ.

51. 63.

HISTORICKÉ MEZNÍKY

- 2. tisíciletí př.n.l.
 - pohyb indo-íránských kmenů dokládají archeologické nálezy (nový typ keramiky, nové pohřební obřady)
 - podobnost védského náboženství se zoroastrismem (společná jména dévů – Vája, Indra viz obrázek)
 - počátky perské mytologie sahají snad až do 6. tisíciletí př.n.l.

- 549 př.n.l.: Kýros Veliký porazil Médy, vznik Perské říše
 - Peršané patrně pokrevně spojeni s kmenem Médů
- 525 př.n.l.: porazili Egypt
- 518 př.n.l. Dareios Veliký buduje hlavní město Persepolis
 - „Džamšidův Trůn“ podle mytického perského krále, jemuž je připisováno zavedení oslav Nového roku
- 510 př.n.l.: invaze do JV Evropy a na J Ruska
- 500–449 př.n.l.: řecko-perské války
- 334 př.n.l.: Alexandr Veliký proniká do Persie
 - 331 př.n.l. ji poráží, říše se zhroutí
- 7. stol. n.l. území dobyto Araby
 - Zoroastrismus nahrazen islámem

ruiny Persepolisu

NÁBOŽENSTVÍ PERŠANŮ

- zoroastrismus

- dříve také zvané mazdaismus
- prorok: **Zaratuštra**
- žil patrně někdy mezi 10.–7. stol. př.n.l.
- autor posvátných zpěvů, jež jsou nejstarší dochovanou součástí posvátné knihy zoroastrismu: **Avesta**
- do té doby uctívání hlavně bohové negativní, aby neškodili
- Zaratuštra: náboženská reforma dualitní povahy:
 - **Ahura Mazda** a jemu pomocní bohové
 - **Ahriman** (Angra Mainju) a jemu pomocní démoni

Ahura Mazda

- duše a smrt u Peršanů
 - duše přečká tělesnou smrt
 - její další úděl závisí na tom, zda se klonila k dobru či zlu
 - jen spravedliví smí vstoupit přes most soudu do domu hymnů, obývaném Ahura Mazdou i ostatními spravedlivými
 - duše zesnulého provázena krásnou dívkou (tvořenou z jeho dobrých myšlenek), duše nespravedlivého dívkou ošklivou
 - utrpení či blaženost jsou úměrné skutkům vykonaným během života
 - není jasné, zda má duše zemřelého v tomto stavu setrvávat věčně, nebo zda se má znovuzrodit (vzhledem k povaze příbuzného hinduismu je pravděpodobné, že učení koloběhu duší bude společné)
 - *více o tom např. v knize „Život po smrti v učení světových náboženství“*

Avesta

- posvátný spis zoroastrismu
 - příbuznost s indickými posvátnými zpěvy **Rgvédy** (ty byly zapsané během 15.–5. stol. př.n.l.)
 - původní Avesta zapsána v době 1.400–1.200 př.n.l.
 - kněží se ji učili zpaměti – ústní tradice
 - později zapsána zlatým písmem na pergamen (volskou kůží), posvátný záznam zničil Alexandr Veliký
 - poté ještě několikrát sepsána a znovu zničena
 - do současnosti se nedochovala kompletní, dnešní verze zapsána ve 13. a 14. stol. (jde o zlomek originálu)
 - její část – hymnické zpěvy **Jašty** – obsahuje mýty předzaratuštrovského původu (z indo-íránských dob): stvoření světa, hrdinné skutky bohů, králů a válečníků proti pozemským i nadpozemským bytostem...

PANTEON PERSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ:

- indo-íránci ve střední Asii měli hlavního boha
 - v předhistorické době (tedy před cca 3.300–3.100 př.n.l.) ho nazývali **DYAUS** (sanskrtky „div“ = zářit, „dyu“ = nebe; tedy „zářící nebesa“)
 - **Dyaus Pitar** („Otec zářících nebes“)
 - dobrotivý bůh spravedlivé povahy, pán dobra, strážce mravního pořádku, soudce práva i bezpráví, věrnosti i věrolomnosti
 - nazýván také jako **Dyaus Asura** – tj. Pán nebe (odtud vzniklo označení nejvyššího perského boha dobra **Azura Mazda**)
 - viz u Řeků vládce bohů nazývaný **Zeus** (bez Dia – viz Dyaus, tj. latinský **Jupiter**), germánské národy ho nazývaly **Tiu** či **Ziu** (pranáboženství Indoevropanů bylo společné)

Hlavní bohové perského světa

- Ahura Mazda (tj. Pán moudrosti)
 - hlavní bůh
 - stvořitel hvězd, slunce, planet, světla i tmy, zvířat i lidí, rostlin i všeho psychického a fyzického konání
 - jeho symbolem je oheň (osvětluje temnotu)
- Ahriman (tj. Špatné smýšlení)
 - arcidémon, představitel všeho zla a utrpení
 - ničí svět dobra a pravdy, škodí všem živým bytostem
 - sídlí v temnotách na severu (domov zlých duchů)
 - bere na sebe různé podoby (had, ještěrka, mladík)
 - láká všechny do své říše tmy, lži a klamu, v čemž ho podporují další démoni
 - na konci věků bude poražen (podle *Avesty*)

Ahura Mazda soupeří
s Ahrimanem

Ahriman

- Aredví Súra Anáhitá

- bohyně pozemského vodstva, pramen vesmírného moře
- její povoz táhnou 4 hřebci: vítr, déšť, mrak, plískanice
- zdroj všeho života (zdokonaluje semeno mužů a rodidla žen, očišťuje mléko v prsou matek)
- má podobu krásné, neposkvrněné dívky: *„vznešeně oděná do zlatě vyšíváného pláště, v ruce drží svazek posvěcených ratolestí, má čtyřhranné zlaté náušnice a zlatý náhrdelník, ve vlasech zlatý osmidílný diadém posázený stovkou hvězd a korunu zdobenou stuhami“*
- uctívali ji zejména hrdinové a válečníci, kteří se k ní modlili a nosili jí oběti

Aredví Súra Anáhitá

- Verethragna

- bůh válečníků
- agresivní a vítězí síla v zápase se zlem
- bral na sebe desatero podob: silného větru, býka se žlutýma ušima a zlatými rohy, bílého koně s čabrakou ze zlata, velblouda v říji, kance, 15letého mladíka, rychlého ptáka (vrány?), divokého berana, kozla se špičatými rohy, válečníka třímajícího meč se zlatou rukojetí
- péro z Verethragny převtěleného do podoby ptáka ptáků sloužilo jako ochranný amulet proti prokletí
- v *Jaštách* vylíčen následovně: „*Stvořen Ahurou, staví se k obraně v podobě kance ostrých dolních špičáků, kance, který zabíjí jedinou ranou, k němuž rozduřenému se nelze přiblížit, má kropenatou tvář, je zdatný, s kovovými nohama, kovovým ohonem a kovovými čelistmi.*“

- Mithra

- nejznámější z panteonu perských bohů
- jeho kult (mithraismus) se dostal až na území římské říše
- dohlížitel činů, dohod a smluv – bůh spravedlnosti
- kontroloval vesmírný řád: střídání dnů a nocí i ročních období, byl spojován se sluncem i ohněm, na území Íránu byl slunečním bohem, resp. bohem sluneční záře
- *Jašty* ho popisují následovně: „*Přichází přes pohoří před nesmrtelným, rychlé koně majícím sluncem. On jako první vystupuje nad zlatem ozdobené krásné výšiny a odtamtud pozoruje shovívavým okem své věrné Árje.*“
- řídil vůz tažený bělouši, měl stříbrný oštěp, oděn ve zlatém kyrysu, vyzbrojen sekerami, palcáty, dýkami a šípy se zlatými hroty, se žezlem nebo kyjem (zbraně proti Ahrimanovi, démonům i nečestným lidem)

- jeho svátkem byl původně den podzimní rovnodennosti
- postupně spjatý se zimním slunovratem – coby aspekt sluneční záře souvisí se vznikem evropských Vánoc (oslava světla, znovuzrození slunce)

- Váju

- bůh větru (stejně se jmenuje jeho hinduistický ekvivalent)
- zobrazován jako bojovník: ostrý oštěp a zlaté zbraně, s nimiž pronásledoval Ahrimana, chránil dílo Ahura Mazdy
- nepoháněl však vítr, to dělal:

- Tištrja

- bůh deště, par a mraků, jenž pohání vítr
- ztotožňován s hvězdou Sirius
- jeho protivnicí byla čarodějka **Neúroda** (Dužjáirja) a ještě strašlivější démon **Sucho** (Apaoša)
- bral na sebe podobu bělouše se zlatýma ušima a zlatou čabrákou na hlavě, bojoval s černým hřebcem označeným pečetí hrůzy (není-li posílen oběťmi, prohrává)
- na jeho počest pořádána každoroční slavnost Tíragán

- Átar (tj. Oheň)
 - syn Ahura Mazdy
 - každý dům měl speciální ohniště určené k obětování darů Átarovi (viz etymologie slova „oltář“), většinou to bylo maso, přičemž obětníci drželi ve druhé ruce posvěcené ratolesti a odříkávali modlitbu: *„Ó, Átare, synu Ahura Mazdy! Jsi hoden oběti a vzývání. Kéž bys přijal oběť a vzývání z příbytků lidí.“*
 - Átar někdy bojoval po boku boha Mithry
 - dodnes uctíván v ohňových chrámech (hoří v nich věčný oheň – nepostradatelný prvek při boji se silami temna)
 - oheň: symbol zoroastrismu, zpodobňován i na íránských mincích

Stvoření světa

- nejprve stvořena obloha
 - dutá skořápka z křišťálu obklopující zemi
- pak stvořena voda, teprve po ní vytvořena souš
 - země byla táhlou rovinou bez jediného vrcholku
 - pak z toho plochého povrchu rostly po mnoho let hory
 - Íránci (stejně jako Indové a dnes i my) věřili, že svět je rozdělen na 7 světadílů – stalo se tak poté, co bůh deště Tištrja způsobil, že na zem dopadl první déšť: *„V den, kdy Tištrja způsobil déšť, vzedmulo se moře a svět – zpola zaplaven vodou – byl rozdělen na 7 dílů.“*
- pak stvořeny rostliny, zvířata a teprve potom lidé
- po stvoření těchto 6 základních entit byl stvořen jako sedmý oheň

- hora **Alborz** považována za posvátnou
 - u jižního pobřeží Kaspického moře
 - soudilo se, že hvězdy, slunce i měsíc obíhají kolem jejího vrcholku
- mytické jezero **Vourukaša** bylo posvátným shromaždištěm vod
 - uprostřed něj rostla matka všech stromů zvaná Strom všech semen (též Orlí strom), jenž byl původcem všeho rostlinstva, byla-li nějaká jeho část pozřena, přinášel nesmrtelnost, v jeho koruně bylo hnízdo posvátného ptáka **Saény**

Alborz

Teherán z Alborzu

Saéna

Saéna

Stvoření rostlin a zvířat

- 1. živočichem byl **jedinorozený býk**
 - bílý a zářivý jako měsíc
 - Ahriman ho zabil
 - semeno býka předáno měsíci, tam bylo vyčištěno – pak z něj povstalo v místech, kde skanulo na zemi, mnoho druhů zvířat a rostlin

Stvoření lidí

- 1. člověkem byl **Gaja Maretan** (tj. Smrtný život)
 - stvořen z hlíny
 - jeho objemná postava stejně široká jako vysoká byla jasná jako slunce
 - i on zabit Ahrimanem

- semeno Gaja Maretana vyčištěno sluncem – po 40 letech z něj vzešel keř rebarbory, ten po 15 letech dorostl do podoby 2 rostlin-lidí (spojených ve společnou postavu) **Mašja a Mašjának** – prvního smrtelného lidského páru: muže a ženy
- když dospěli z rostlinné podoby v lidi a vstoupil do nich dech, řekl jim Ahura Mazda: „*Práce a úvahy konejte s dokonalým myšlením, myslete dobré myšlenky, mluvte dobré řeči, konejte dobré skutky, neuctívejte zloduchy.*“
- Ahriman je však svedl, aby se obrátili k němu coby ke stvořiteli – uznali, že Ahriman stvořil vodu, zemi, rostliny i zvířata, čímž spáchali prvotní hřích, jejich svět se místo mírem a harmonií naplnil zklázaností a zlem
- teprve po 50 letech byli schopni zplodit potomky – dvojčata, která však sami pohtili
- po dalším dlouhém bezdětném období se jim narodila další dvojčata, ze kterých pochází lidská rasa (Árjové)

Mytičtí panovníci

- Řada mytických íránských vládců počíná rodem **Paradátovců:**

- 1. král byl **Haošjangha** (v Avestě zmiňován v souvislosti s žádostí k bohyni vod Aredví Súra Anáhitá o pomoc proti démonům a zlým mocnostem)
- nejvýznamnějším vládcem perské mytologie byl dobrý král **Jima** – po 300 letech jeho vlády svět přeplněn lidmi, zvířaty a ptáky, a tak ho Jima zvětšil o třetinu pomocí kouzelného zlatého žezla a biče, po dalších 300 letech jej znovu rozšířil a totéž i po následujících 300 letech
- pomyslel, že se oddá lži a nepravdě – vtom se jeho zlaté žezlo proměnilo v ptáka a opustilo ho, Jima se ukryl před lidmi

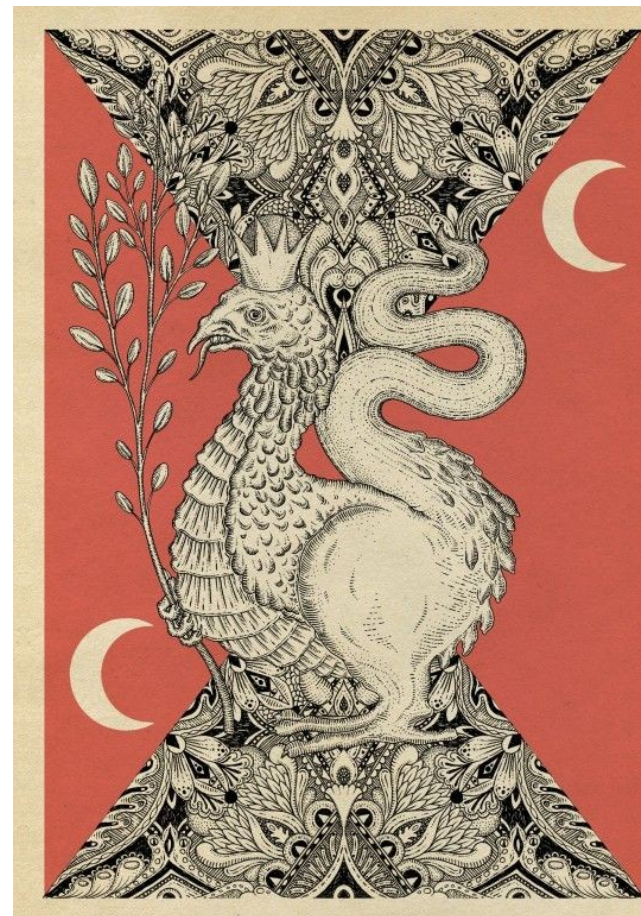
- mocné zlaté žezlo se objevuje až v souvislosti se zrozením proroka **Zaratuštry**, kdy na trůn usedá nová dynastie, jež získá žezlo
- v jedné části *Avesty* připomíná Jimův osud mezopotámský příběh o potopě: jeho narození je spjato s mnoha legendami a zmínka o jeho zhřešení zde chybí – v této verzi vládl 1.000 let, než bohové oznámili, že nastává zlá doba, čas zimy a mrazu, a proto má zajistit 1 muže a 1 ženu i páry nejlepších zvířat a rostlin, Jima byl učiněn nesmrtelným

Démoni a zlé mocnosti

- kromě Ahrimana existovalo mnoho zlých bytostí a démonů, proti nimž se mohli postavit kouzelníci
 - démoni byli nazýváni **daévodé** (původ slova v indo-iránském slově **daiva**, tj. bůh, viz indické **déva** či latinské **deus**)
 - existovaly i zlé bytosti ženského rodu zvané **pairiká** (mohly na sebe brát podobu krysy, mouchy, padající hvězdy nebo krásné dívky, chtěly-li svést muže)
- nejvýznamnějším protivníkem zlých duchů a démonů byl bůh **Mithra**

Bájní tvorové

- s démony, kteří na sebe často brali hmotnou podobu hadů, draků i lidí, se utkali mnozí hrdinové
 - démony stvořil Ahriman, aby kazili a ničili hmotný svět
 - nejmocnější z nich byla obluda se 3 hlavami **Aždaha**, která se živila lidmi (někdy jen s 1 hlavou – viz obrázek)
 - obrovský bájný pták **Saéna** sedí na vrcholku stromu všech semen (máváním křídel rozptyluje semena stromu, která jsou následně větrem a deštěm roznášena po celém světě: v jejich roznášení pomáhá pták **Čamru**), Saéna svá mláďata kojí, byť je pták

- strom všech semen hlídá bájná ryba **Kara** (plave v jezeře Vourukaša a odhání škodlivé a nebezpečné tvory)
- další tvor hlídající posvátný strom je **spravedlivý jednorožec** (někdy uváděný jako osel s 1 rohem), jenž má bílé tělo, 3 nohy, 6 očí a 9 tlam a na hlavě zlatý roh – stojí uprostřed jezera a ničí zlá stvoření ve vodě
- obzvlášť nebezpečná je **žába**, která se pokouší ohryzat posvátnému stromu kořeny
- Další posvátní ptáci:
 - pták **Karšiptar** rychle létá, rozšířil slova proroka Zaratuštry
 - sova **Ašózušta** si brouká svatá slova, čímž odhání zlé démony